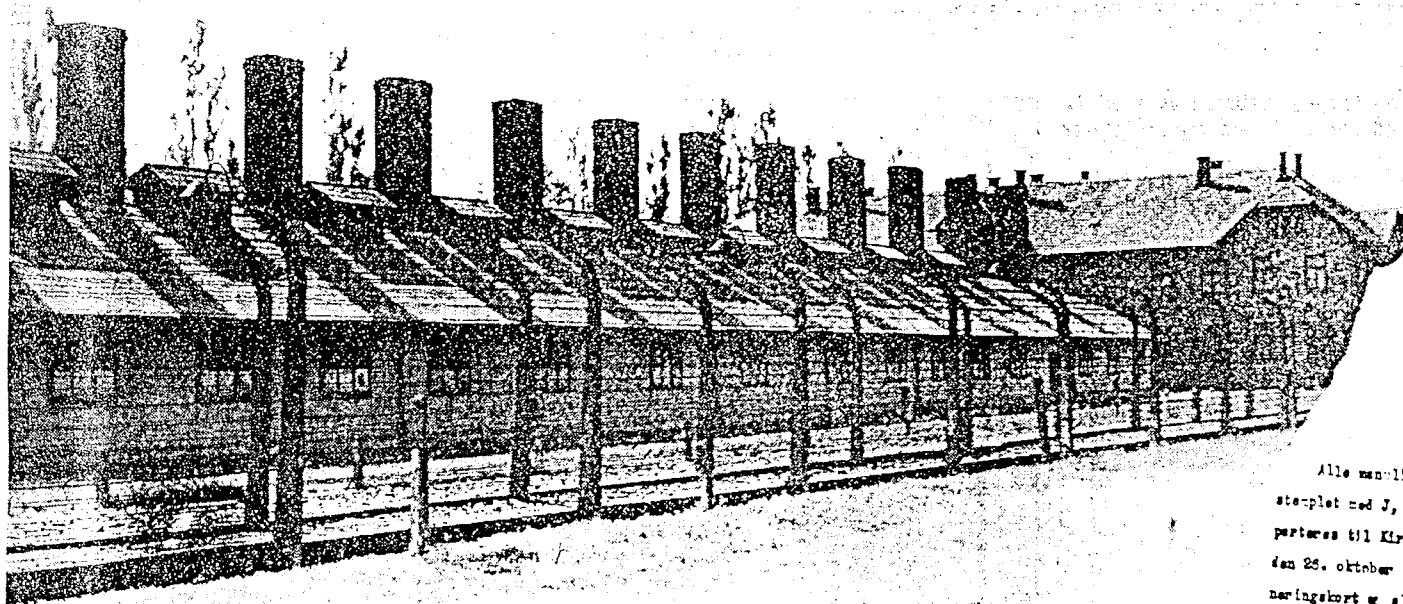

Dyr bør drepes raskt Det samme bør jødene

Auschwitz, Polen. Her gikk de norske jødene til grunne.

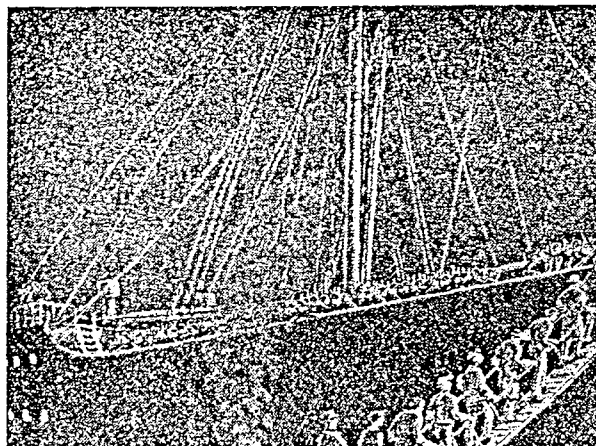
Det er vanskelig å slå fast nøyaktig når de egentlige jødearrestasjonene begynte. Jøder hadde, som andre nordmenn, blitt arrestert for kortere eller lengre tid og med forskjellig begrunnelse like fra 1940. Men det skulle antakelig mindre til før jøder ble arrestert, og de ble gjerne strengere behandlet. Deres forretninger kunne bli konfiskert (5 tilfeller i Trondheim 7. november 1941).

Av Ole Kolsrud

■ ■ Einar Nathan fra Oslo ble arrestert allerede 12. desember 1940 for å ha fornærmet en tysk offiser. Han slapp ut igjen et halvt år seinere, men ble på nytt arrestert i september 1942 og ble skutt en tid etter i fangenskap i Tyskland. 7. mars 1942 ble fire jøder henrettet i Trondheim for å ha lyttet på radio. Leiba Wollberg ble arrestert 3. april samme år for å ha forulempet en tysker. Da Josef Berg ble arrestert 8. juni var begrunnelsen «engelske nyheter».

Hun mislikte også tanken på at norske gutter kanskje måtte være med på slike ting som foregikk i Øst-Europa: «... jeg tror det ville være en stor vinning om NS blant de germanske, eller kanskje heller de nordiske dyder, regnet den ting at man ikke skal mishandle en slått fiende, men at han om nødvendig skytes raskt og nådeløst. Det er det samme som med dyrene. De skal drepes raskt og smertefritt, ikke seipines. Det bør vel også gjelde jødene».

Quislings kommentar eller tanker da han fikk denne henvendelsen kjenner vi ikke. Det ser ut til at han har nøydt seg med å skrive bokstavene «T.A.»

Quislings raseideolog nr. 1, Halldis Ne gård Østbye, var i tvil om hva som burde gjøres med jødene — til slutt.

Telegram
fra

Statspolitistjefen

den 25. oktober 1942 kl. 10,30.

Alle mannlige personer over 15 år hvis legitimasjonskort er stemplet med J, skal arresteres uansett alder oppover, og transporteres til Kirkeveien 23, Oslo. Arrestasjonen skal skje mandag den 25. oktober kl. 0800. Arrestantene må medte skaffetøy, reise- og næringskort og alle legitimasjonsdokumenter. Formosa beslaglegges. Oppmerksomheten henledes på verdipapirer, smykker og kontanter, og heretter må det renneses. Bank-konti spærres og bankbøker tømme. Det beslaglegte beror hos Dem inntil nærmere ordre. Registreeringsdokumenter innsendes her til snarest. Der må innsettes bestyrer av de arrestertes forretninger. Oppgave over de arresterte med angivelse av statsborgerforhold, spesielt om tidligere tysk bergerskap, innsendes omgående her til. Alle voksne fedinner pålegges daglig meldeplikt ved ordanspolitietts kriminalavdeling.

Statspolitistjefen.

Med dette telegrammet til alle landets politimestre og lensmenn, ga statspolitietts sjef startskuddet for den fatale arrestasjonen av jødene.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 1914

ble på nytt arrestert i september 1942 og ble skutt en tid etter i fangenskap i Tyskland. 7. mars 1942 ble fire jøder på radio Leina Wolffberg ble arrestert 3. april samme år for å ha forulempet en tysker. Da Josef Berg ble arrestert 8. juni var begrunnelsen «engelske nyheter».

Unntakstilstand

De mer omfattende arrestasjonene av jøder begynte i forbindelse med unntakstilstanden i Trondheim 6. oktober 1942. Natten til 7. oktober ble ca. 30 jøder arrestert (tallet er noe usikkert). Dette var likevel en del av en større arrestasjonsbølge i Trøndelag og Nordland, og rammet ikke bare jøder, men det var et varsel om hva som kunne ventes.

NS-tvill

Blant NS-folk var det nå dette meninger om hva som var riktig jødepolitikk i Norge. Partiets kanskje fremste og mest aktive antisemitt, Halldis Næsgård Østbye, var betenkt — om enn på noe spesielle premisser. Hun skrev brev til Quisling dagen etter arrestasjonene i Trondheim, og ga uttrykk for at det var for tidlig med drastiske tiltak mot de norske jødene — det ville ennå ikke bli forslått av befolkningen — selv om den endelige løsningen selvsagt måtte bli «radikal og usentimental».

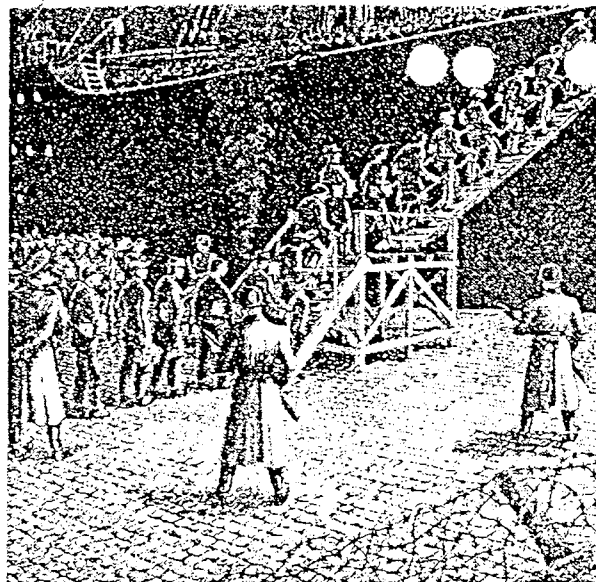
misnådd en stutt tiende, men at nan om nødvendig skytes raskt og nådeløst. Det er det samme om med dyrene. De skal drepes raske og uforbeholdt. Ikke en spines. Det bør, så gjelde jødene».

Quislings kommentar eller tanker da han fikk denne henvendelsen kjennet vi ikke. Det ser ut til at han har nøy seg med å skrive bokstavene «T.a.» (Til arkivet) øverst i venstre hjørne av brevet.

Oktober—42

De norske jødene strømmet nå i stigende antall over grensen til Sverige. Torsdag 22. oktober 1942 ble en norsk grensepunktikonstabel skutt på toget nær Halden i forbindelse med en passkontroll. Med toget var noen jøder på vei til Sverige. Selv om det ikke var noen av de jødiske passasjerene som hadde skutt, så ble likevel dette

I disse dager er det fortløpende den mørkeste hending i norsk okkupasjonshistorie: De norske jødene, arrestasjon og «avlevering» til tyskerne på kaia i Oslo oktober 1942. Arkivar Ole Kolsrud legger her fram nye, dokumenterte detaljer om denne rystende hendelsen, der et stort antall nordmenn deltok. Første del av hans artikkel sto i dag.

Slik må det ha sett ut, da de norske jødene etter «avlevering» fra norsk statspolit ble ført om bord i slaveskipet «Donau» for å føres til sin skjebne i Auschwitz. Det finnes ingen samtidige bilder av hendelsen i Oslo havn. Men Odd Nansen laget denne tegningen av en annen transport høsten 1942, med samme skip. Tegningen er hentet fra Nansens bok «Fra dag til dag».

påskuddet for ~~til~~ tyskerne til å slå til for fullt.

Dagen etter begynte man i det norske Statspolitiet (Grensepolitiet) var en del av Statspolitiet å sette opp arrest- og beslagsskjemaer for hver eneste jøde i Norge på grunnlag av de tidligere innhentede «Spørreskjemaer for jøder i Norge». Åtte mann arbeidet med dette hele natten, og tidlig morgen var de ferdige.

Ved middagstider forelå så den endelige ordre om at samtlige mannlige jøder over 15 år skulle arresteres, og deres formuer inndras. Quisling undertegnet loven om formuesinndragning to dager seinere. Søndag ble arrest- og beslagsskjemaene stensilert opp, forsynt med navn på den som skulle arresteres, og fordelt på de patruljer som skulle foreta arrestasjonene og beslagene. Mannskapet besto av 40 mann fra Oslo kriminalpolit, 33 fra Germaniske SS Norge, hele Statspolitiets etterforskningskurs samt alt disponibelt personell fra Statspolitets Hovedkontor i Oslo — til sammen ca. 125 mann.

Mandag 26. og tirsdag 27. oktober 1942 ble 260 jøder i Oslo-området tatt av denne styrken og brakt til Statspolitets fengsel på Bredtvet. Dagen etter ble de transportert til det som best kan karakteriseres som Quislings forsøk på å kopiere en tysk konsentrasjonsleir, den nylig åpne Berg interneringsleir ved Tønsberg.

Oldinger og sinnssyke?

Arrestasjonsordren hadde vært ganske generell. De politifolk som foretok arrestasjonene var noen ganger i tvil. Hva med syke og gamle? I en rapport til statspolitijefen 5. november

1942 heter det: «... når en går til anholdelse uansett om det gjelder krepplinger, oldinger, blinde eller sinnssyke faller det jo ikke i god jord». I dagene som fulgte etter denne første store jødeaksjonen gikk politilegen fra sykehus til sykehus for å avgjøre hvilke jødiske pasienter som var friske nok til å bli arrestert. 7. november ble alle over 65 år satt i en etter ordre fra Quisling.

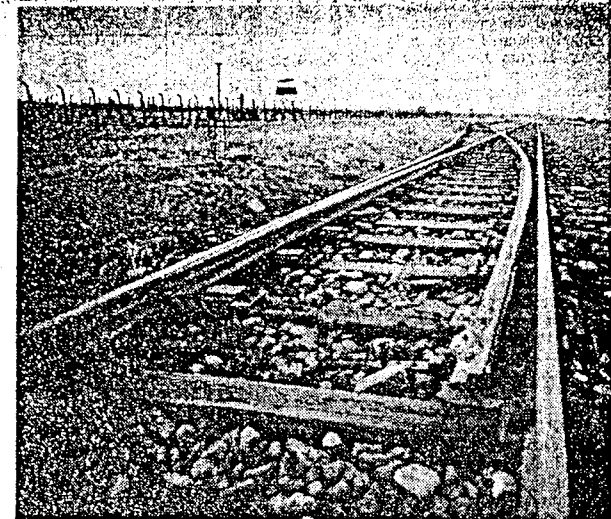
Men dette skulle ikke vare lenge. Tre uker seinere, tirsdag 24. november, fikk statspolitijef K. A. Marthinsen en ny beskjed fra Det tyske Sikkerhetspolitiet ved Hauptsturmführer Wagner, som hadde overtatt jødesakene etter Esser. Nå skulle alle jøder med «J» i legitimasjonskortet samt deres familier evakueres fra Norge. Et skip ville være klart til avgang om to dager. Statspolitijefen fikk en ny stri tøm med å oppfylle tyskernes ønsker:

- Berg-fangene måtte transporteres tilbake til Oslo.
- Deres familier landet rundt skulle pågripes og transporteres til Oslo.
- De mannlige jøder over 65 år måtte arresteres på nytt og transporteres til Oslo.
- Alle jøder på sykehus måtte avhentes og underbringes annet sted, inntil innlastning kunne begynde.

To politispektere og to politifullmektiger fra Statspolitiet fikk 300 mann til disposisjon — 60 fra Oslo kriminalpolit, ca. 100 fra Oslo beredskapsavdeling, dessuten folk fra Hirden og fra Germaniske SS Norge.

Som en følge av loven om meldepikt for jøder hadde Statspolitiet nå et nytt og ajourført register over jøde-

Med dette telegrammet til alle landets politimestre og lensmenn, ga statspolitiet sjef startskuddet for den fatale arrestasjonen av jødene.

Og her endte transporten. I Auschwitz slutter jernbanespolet. Ingen vei førte tilbake for de 725 norske jødene som tyskerne med det norske statspolitets hjelp fikk sendt hit. Bare 21 kom tilbake til Norge etter frigjøringen. Men i rettsoppgjøret hjemme ble denne massakren, og ansvaret for den, ikke tillagt stor vekt. *Dagbladet* skrev:

Vel halvparten av de ca. 1800 jødene som hadde bodd i Norge i 1940 klarte å flykte til Sverige, eller fikk utreisefatelse p.g.a. statsborgerskap der. Men noen ble værende i Norge, enten fordi de var gift med «ariske» ektefelle, eller fordi det var tvil om statsborgerskap eller rasethorisitet. En oppstilling gjort av Statspolitiet 1. april 1944 viser at det da befant seg 53 jøder på Berg Interneringsleir, tre var innlagt på Fængselskassen, Akebergveien 11, Oslo, en jødinne på Bredtvet fengsel, Grorud samt 21 jøder og jødninner i forskjellige pleieinstitusjoner i Norge. 1. april 1944 var det 25 av disse som hadde blitt deportert, 25 av disse overlevde, 737 jøder omkom, herav 22 som ikke ble deportert.

«Donau»

Men tross alt kunne i alt ca. 530 individer overleveres til tyskerne på Utstikker i på Oslo havn i løpet av torsdag 26. november. Disse forlot Oslo med D/S «Donau» samme dag, og ankom Auschwitz via Århus — Hamburg — Berlin Stettin i begynnelsen av desember. Ni vendte tilbake i live etter krigen. 26 jøder fra Grini som tyskerne tidligere hadde arrestert, og som det norske statspolitiet derfor ikke hadde hatt noen befattning med i denne fasen, ble samme dag sendt med D/S «Monte Rosa». Disse ankom Auschwitz 11. desember. To kom levende fra det.

«Gotenland»

Men fremdeles fantes det jøder i Norge, bl.a. de bosatt utenfor Oslo som hadde kommet for seint til «Donau»s avreise. Disse, sammen med en del andre som man klarte å oppspore i løpet av de neste par månedene, i alt 168 personer i alderen seks måneder til 85 år, ble sendt med D/S «Gotenland» 26. februar 1943. De ankom Auschwitz 4. mars. Av disse overlevde ti. Dermed hadde tyskerne med det norske Statspolitets hjelp maklet å deportere i alt 725 jøder fra Norge til Polen. 21 overlevde.

Tusen unnslapp

Deite er som man vil ha sett ikke beregningen om de ca. 1000 norske jøder som unnslapp, eller om deres hjelpere innen politiet og andre steder. Det er en kjensgjerning at jødene i Danmark slapp adskillig bedre fra okkupasjonsåra enn de norske gjorde. Heller ikke dette er et tema som skal drofies her.

Et annet spørsmål som naturlig melder seg er hvorfor historikerne i en hel mannsalder etter 1945 i liten grad har interessert seg for denne siden av vår okkupasjonshistorie. Noe av svaret må antakelig være å finne i det forhold at krigen mot jødene på sett og vis faller utenfor den gjengse rammen for framstillinger av okkupasjonshistorie. Konfrontasjonen okkupasjonsmakt/NS på den ene side og eksilregjering/hjemmefront på den annen. Jodelofølgelsene, representerte ikke noe direkte anslag mot motstandsgrupper, men noe annet og nesten ufatelig — en slags uhorrt krig inni krigen.

Deite er trolig samtidig forklaringen på at jødeaksjonene dertil i noen grad falt utenfor rettsapparatets synsfelt under landsvik-oppgjøret. Men også det er en annen historie.

Til Lederen av Sikkerhetspolitiet,

Oslo.

Spørreskjema for leder i Norge. (Inr. 90746/42 A.)

I særskilt pakke overbringes spørreskjema for jøder i Norge i utfyllt stand vedkommende 805 personer som er registrert i Oslo og skjema for 207 personer som er registrert i Aker. Skjemaene er alfabetisk ordnet særskilt for Oslo og Aker. Skjemaets 4. side er besvart og attestert av funksjonærer ved Betskontoret, Møllergaten 19, og av funksjonærer ved kriminalavdelingens Etterskelseskantor, hvd angår straffer for forbrytelser etc.

[Signature]

[Signature]

Kribo
Inr. 932/42 B